

SOŽITJE V SADNEM IN MEDOVITEM VRTU

Narava je ustvarila edinstven način sožitja rastlin in živali. Žužkocvetne rastline tekmujejo za opraševalci in jih privabljajo v svojo bližino z živimi barvami cvetov, oblikami socvetij, opojnimi vonjavami in kakovostjo medicīne.

Naravo moramo dojemati kot celovit sistem in se pri njej zgledovati pri napravi sadnega vrta. Sadni vrt naj predstavlja pestrost različnih sadnih plemen in drugih cvetočih rastlin. Z veliko biotsko pestrostjo se uravnava ravnovesje med živimi bitji in s tem narava sama poskrbi za manjši pojav boleznī in škodljivcev v sadnem vrtu.

Napravo sadnega vrta je potrebno načrtovati. S tem uskladimo lastne želje s potencialom zemljišča in klimatskimi pogoji ter omogočimo rastlinam dobre pogoje uspevanja in sožitja z drugimi rastlinami.

V zadnjih letih smo zaskrbljeni za usodo čebel in drugih opraševalcev. Vsi lahko poskrbimo za njihovo ohranitev s tem, da oblikujemo pestre domače vrtove, kjer bodo opraševalci in koristne žuželke našle dovolj medicīne in peloda tudi v obdobjih slabših paš. Naš prispevek k večji biotski raznovrstnosti se bo obrestoval v lepšem izgledu vrta, sožitju živih bitij in kakovosti pridelkov.

Pri načrtovanju vrta sadnih in medovitih rastlin si želimo:

- da bi bilo v vrtu zastopanih čim več sadnih plemen, katerih plodove bi uživali sveže skozi celo vegetacijsko obdobje,
- da bi pridelali zdravo in neoporečno sadje po načelih ekološke pridelave,
- da bi bile sadne in medovite rastline dobra paša opraševalcem in koristnim insektom v čim daljšem vegetacijskem obdobju,
- da bi bili vrtovi prijeten bivalni prostor za ljudi in
- da bi bil vrt služil kot igralni, raziskovalni in učni poligon za otroke.

Priporočljivo je, da obnovo vrta načrtujemo in si naredimo idejno zasnovo zasaditve. Pri tem se posvetujemo z znanci, ki že imajo praktične izkušnje ali s strokovnjakom s tega področja.

Obdelavo tal prilagodimo kakovosti zemljišča. Pogosto se srečujemo z zemljišči slabe strukture in teksture tal, nizkim deležem humusa ter kislimi tlemi. V takšnih primerih je priporočljivo vzeti vzorec tal za analizo. Rezultat nakazuje usmeritev pri založnem gnojenju in apnenju.

Pri izboljšanju tal so lahko v veliko pomoč rastline za zeleno gnojenje ali podor.

Te rastline s globokimi koreninami rahljajo tla in ustvarjajo organsko maso, ki je vir humusa. Pomembno vlogo v tem procesu imajo tudi deževniki.

Veliko rastlin za zeleno gnojenje obilno cveti in je dobra paša za opraševalce in koristne insekte.

Za jesensko setev lahko uporabimo: **ozimno grašica, inkarnatko, krmno ali oljno ogrščico ali krmno repico.**

Za spomladansko ali poletno setev sejemo neprezimne rastline kot so: **facelija, bela gorjušica, oljna redkev, ajda, sončnica.**

Zemeljska dela vedno izvedemo dovolj zgodaj jeseni, da se zemljišče do sajenja sesede. Predvsem je pomembno, da to storimo v suhem vremenu. Pred ali med obdelavo tal tudi založno gnojimo s gnojili na osnovi kalija in fosforja.

Veliko rešitev za izboljšanje tal najdemo tudi v permakulturi in biolško dinamičnem kmetovanju.

Klimatski pogoji v Sloveniji omogočajo, da na sadnih vrtovih lahko gojimo okrog štirideset sadnih plemen. Pestrost sadnih vrtov lahko povečamo s sajenjem manj žlahtnih in divjih sadnih vrst. Te rastline so primerne za krajinsko oblikovanje vrtov, za sajenje v drevorede, žive meje in robove parcel. Njihova vloga je v vetrovni zaščiti, v preprečevanju erozije in ustvarjanju ekoloških niš. S tem nudimo zatočišče koristnim živalim. Nekatere manj žlahtne sadne vrste so v cvetenju dobra paša za čebele, druge opraševalce in koristne insekte, plodovi pa hrana za ptice in druge živali. Glede na lastnost in velikost zemljišča lahko posadimo: **žlahtni kostanj, ginko, skorš, brek, jerebiko, mokovec, murvo, divjo češnjo, šmarno hrušico, lesko, mirabolano, dren, nešpljo, rakitovec, kutino, glog, črni bezeg.** Domači sadni vrt lahko popestrimo tudi s sajenjem okrasnih, medovitih, zdravilnih, začimbnih in dišavnih rastlin ter setvijo mešanic cvetočih rastlin.

Pri nakupu sadnih sadik moramo biti pozorni na izbor podlag in sort.

Podlaga je podzemni del sadike, ki vpliva na rast in rodnost drevesa. Bujnejše podlage dajo drevesu večji rastni potencial, so bolj odporne na vremenske pogoje (suša) in potrebujejo dlje časa da zarodijo. V manjših vrtovih je priporočljivo uporabiti šibkejše podlage, ki oblikujejo nižja drevesa in hitreje zarodijo. Prednosti nizkih dreves so, da jih lažje obrezujemo, oskrbujemo in obiramo.

Pri jablanah je izbor podlag zelo širok. Najpogosteje se odločamo za naslednje podlage:

- **Podlaga M9** je šibka podlaga in je namenjena za nasade in vrtove. Oporo potrebuje skozi celotno življenjsko obdobje. Zarodi v 2. do 3. letu in je enostavnejša za oskrbo. Razdalje sajenja je okrog 1 m.
- **Podlaga MM106** je srednje bujna podlaga namenjena za vrtove in manjše nasade. Drevesa ne potrebujejo opore. Zarodi v 3. do 4. letu. Razdalja sajenja je 2 do 3 m.
- **Podlaga sejanec** je najbujnejša podlaga in je namenjena za travniške sadovnjake ali večje vrtove. Zarodi v 6. do 8. letu. Razdalje sajenja je 7 do 10 m.

Izbira sort jabolk

Za sajenje v sadne vrtove izbiramo sorte jabolk, ki so odpornejše oz. manj občutljive na bolezni. Sorte izberemo tudi glede na namen uporabe sadja.

Za predelavo v jabolčni sok ali suho sadje so primernejše sorte, ki imajo bolj izraženo kislino. Temu kriteriju ustrezajo nekatere starejše sorte in novejšje odpornejše sorte.

Priporočljive starejše sorte:

Mošancelj, Carjevič, Krivopecelj, Bobovec, Kosmač, Šampanjska reneta..

Manj občutljive zgodnejše sorte:

Beličnik, Grafenštajnc, James Grive, Alkmene, Piros, Nela, Sansa, Gaia, Santana..

Poznejše odpornejše sorte:

Dalinbel, Opal, Ecolette, Topaz, Pilot, Florina, Enterprise , Gold Rush..

Izbor starejših sort je odvisen tudi od klimatskih pogojev, ki so po Sloveniji zelo različni. Tu bi izpostavili avtohtone sorte jabolk Gorenjska voščenska (Gorenjska), Goriška sevka (Idrijsko – Cerkljansko) in Dolenjska voščenska (Dolenjska), ki v svojih okoljih zelo dobro uspevajo.

Rodnost novih sort je odvisna tudi od ravnih pogojev in tehnologije oskrbe zato se je o izbiri sort dobro posvetovati s sadjarji, ki že imajo tovrstne izkušnje.

Slike:

- 1: Sožitje sadnih in medovitih rastlin v domačem vrtu
- 2: Facelija in oljna ogrščica v sadnem vrtu
- 3: Mešanica cvetočih rastlin ob robu sadnega vrta
- 4: Cvetoča podrast privablja koristne insekte
- 5: Pridelek sorta Bobovec cepljene na sejancu
- 6: Ličinke pikapolonice poskrbijo za uši